DOI 10.31909/26168820.2018-(38)-7
УДК 811.161.2’282

ВЕСІЛЬНА ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ ПІВДЕННОБЕССАРАБСЬКОЇ ГОВІРКИ

М. Делюсто
кандидат філологічних наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Новожитні українські південнобессарабські говірки становлять надзвичайний інтерес для лінгвістики, адже функціонують понад двісті років у ситуації міжмовної та міждіалектної взаємодії, а тому є цінним джерелом спостереження динаміки діалектів, мовної інтерференції, закономірностей збереження архаїки та появи інновацій. Автор статті на підставі свідчень діалектних текстів та матеріалів, зібраних за питальником до «Атласу українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю», описує весільну лексику однієї з українських діалектних мікросистем регіону з метою уточнення її генези та місця у класифікації українських говірок ареалу.

Ключові слова: *українська говірка, весільний обряд, номінація, діалектний текст, Південна Бессарабія.*

Обрядова лексика південнобессарабських говірок неодноразово привертала увагу дослідників (В. О. Колесник, С. І. Георгієва, Н. М. Гончар, Л. Ф. Баранник, О. А. Дакі, Г. А. Черезова, І. Б. Циганок та ін.), адже у цій найдавнішій тематичній групі яскраво відбиваються інтегральні та диференційні елементи різних мовних систем (українських, болгарських, російських, румунських, тюркських), що упродовж двох століть активно взаємодіють на цій території, відтворюються вектори і напрями інтерференційних процесів, мовна динаміка.

Відзначимо, що українські говірки полімовної Південної Бессарабії, досліджені А. М. Мукан, В. П. Дроздовським, Т. П. Заворотною, П. Ю. Гриценком, А. О. Колесниковим, О. О. Мірошниченко, О. А. Дакі та ін., і сьогодні залишаються надзвичайно цікавим та цінним об’єктом спостережень для лінгвістів. Будучи новожитніми, функціонуючи у складній мовній ситуації, вони демонструють поєднання двох різноспрямованих процесів: збереження материнських рис і набуття нових в умовах міждіалектної і міжмовної взаємодії [1, с. 30].

У статті характеризуємо лексику українського весільного обряду одного з найбільших сіл Південної Бессарабії, де компактно проживають українці – Шевченкове Кілійського району Одеської обл[1]. Сучасні дослідники вважають цю говірку типовою українською південнобессарабською, відповідно до класифікації А. О. Колесникова [2; 3], вона належить до домінантних в ареалі мішаних говірок з полідіалектною основою. На думку А. М. Мукан, в ній переважають риси південно-східного наріччя української мови [4]. Власні багаторічні спостереження над цією діалектною мікросистемою [5] та над іншими українськими говірками ареалу переконують не лише в її гетерогенній основі, але й в окремішності, специфічності на тлі інших говірок, що виявляється не лише на мовному, а й на культурному рівнях.

Це підтверджують й оцінки мешканців сусідніх сіл, які, характеризуючи місцевих жителів, вживають, окрім закономірних номінацій (*шевˈченковск’і, карагˈмец’к’і* > від старої тюркської назви села *Карамахˈмет*, *Карагˈмет* ‘чорний махмет’), й особливі. Так, у

©М. Делюсто, 2018

[1] Національний склад населення відносно однорідний як для Південної Бессарабії, з суттєвим домінуванням українців. За інформацією виконкому Шевченківської сільради 2012 р., українці становлять 93,5% населення, росіяни – 4,5%, молдовани – 1%, болгари – 0,5%, інші національності – 0,2%. Мовний – ще більш однорідний – український.

селі Трудове по відношенню до осіб жіночої статі зафіксували словосполучення *шевˈченковс'ка ˈГапка*, походження якого пов'язують з довгими багатими спідницями, про що свідчать і самі мовляни (*по дв'іˈнац'·ат' ˈп˙ілок*[2] *сп˙ідˈниц'а одˈна буˈла // на дв'іˈнац'·ат' ˈп˙ілок! // і‿ˈми‿ж у т'іх сп˙іднˈиц'ах хоˈдили*), та пихатістю сусідів, а також поширеністю специфічних імен, зокрема жіночого імені Гапка (Гафія). У розташованому поблизу місті Кілія у цій функції спостережено й лексему *брус*, значення якої в «Етимологічному словнику української мови» подано як 'грубіян, нахаба', 'незграбний, неотесаний' про людину [8, 268]. Нами зафіксовано такі самооцінки: *украˈйінц'і ми // а то захˈли ми ˈбули! / а теˈпер украˈйінц'і / от // та / це / та‿й і ˈтато наш буў хаˈхол і ˈмама ˈтоже //.*

Мета статті – описати лексику весільного обряду досліджуваної говірки на підставі свідчень діалектних текстів (транскрибованих аналогів фонозаписів діалектоносіїв) та відповідей на спеціально укладену програму до «Атласу українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю» [3].

Зауважимо, що подібно до інших українських сіл, весільний обряд тут характеризує тричленна структура: передвесільний етап, власне весільний і післявесільний. Перший починався *сватанням*, проте на відміну від українських сіл інших регіонів України, де на цьому етапі обмежуються *перев'язуванням* старостів *рушниками*, в с. Шевченкове ця процедура передбачає й *сватання* саме по собі – близьке знайомство батьків нареченого та нареченої (пор. *запити, договір, заручини, оглядини*), які незабаром стануть *сватами*: *зˈначит' ˈран'ше буў таˈкий оˈбичай // іˈшоў оˈт'ец / оˈт'ец жен'іˈха іˈшоў до н'еˈв'ести із оˈᵐц·ами договар'уваˈлис' на шч':от ˈсвад'би // на шч':от йаˈк'і там ˈбудут'/ ˈйак‿би скаˈзат' / шо приготовˈл'ат' / ну по т'ій ˈмод'і // поˈтом ˈчереᵘз вˈремйа назнаˈчали уˈже сватавстˈво // і: хоˈдили сваˈти уˈже втоˈрично / і уˈже уˈмест'е // і сваˈти собˈ˙іˈралис' / ше ˈкой‿йак'і вопˈроси реˈшали на шч'·от сˈвад'би // поˈтом на йаˈку‿то неᵘˈд'іл'у назнаˈчалас' ˈсвад'ба//.* Про день, коли можна *засилати старостів*, з батьками дівчини попередньо домовлявся батько хлопця. Однак відомо, що це не могли бути понеділок і субота. Старостами обирали родичів жениха, зазвичай батька, дядька, старшого брата, двоюрідних братів. Свататись вони приходили з графином вина та хлібом з сіллю: *приˈходит' ˈбат'ко жен'іˈха іс ˈхл'ібом іс ˈсол'ійу // озиˈвайут' н'еˈв'есту // з грахˈфинчиком приˈходит' жен'іˈха‿ж ˈбат'ко.*

Для перев'язування старостів дівчина заздалегідь самостійно вишивала *рушники*, а також *хустку*, якою перев'язувала жениху праву руку вище ліктя. Після *перевˈйазᶜки* усі учасники події сідали за стіл та вечеряли, домовлялися про час сватання, а домовившись, пили *могоˈрич* і розходилися по домівках, жениха додому *в рушниках* проводжали старости. Цей етап сватання діалектоносії називають *ходіння за рушниками*: *приˈходит' ˈбат'ко іс / ну іс‿старосˈтами // і старосˈти / ну приˈход'ат' старосˈти і ˈбат'ко з ним приˈходит' // і сˈватат' н'еᵘˈв'есту // і н'еᵘˈв'еста зˈначит' // жеᵘˈн'іх по / поˈзад'і жеᵘˈн'іх приб˙іˈгайе // бо / аˈбо і н'ет / і жеᵘˈн'іх із ˈними приˈходит' // вс'і приˈход'ат' учотиˈр'ох і з // ˈбат'ко заклиˈкайе в ˈхату // і воˈни с'іˈдайут' за с˙т'іл так // жеᵘˈн'іх іˈде з н'еᵘˈв'естойу / а старосˈти сиˈд'ат' / ну тоˈд'і вже воˈни с ˈт'іко сиˈд'ат' / а вже тоˈд'і н'еᵘˈв'еста ˈперед ˈранком йіх попереᵘвˈйазуйе рушниˈками і воˈни йдут' доˈдому // сп˙іˈвайут' // ˈйакос' інт'еᵘˈр'есну ˈп˙існ'у сп˙іˈвали / шо воˈни йдут' йіх те / зˈначиц':а йіх // ну‿йак / переᵘвйаˈзали йіх // ну воˈни вже таˈк˙і ˈрад'і // переᵘвйаˈзали / погуˈл'али / наˈпилис'а йдут' доˈдому / казати ˈбат'ку й ˈмателᵘр'і шо вже н'еᵘˈв'есту посˈватали //.* Варто відзначити, що обрядодія *ходіння за рушниками* поширена саме серед українців Південної Бессарабії [7, с. 627].

Власне *сватання* відбувалося за тиждень-два після перев'язування старостів. У певний час після обіду *жених* запрошував батьків нареченої та її хрещених батьків до себе, де на них вже чекали його хрещені батьки та близькі родичі. За спільним столом

[2]Пілка – відріз для шиття одягу на всю його ширину [6, т. 6, с. 534]. Для українок Бессарабії відзначено зазвичай 3–7 пілки на спідницю [7, с. 623].

домовлялися про організацію весілля, придане, подарунки: *а то|д'і с|ва^й^д'бу дого|вар'уйуц':а / ко|ли |буде с|ва^й^д'ба // при|ход'ат' т'і бат'|ки й‿т'і‿бат'|ки // мм / с˙т'іл го|товл'ат' // с|ватан'·а вже / сва|ти це вже / мм / мог|рич |випйут' і дого|вар'уйуц'·а ко|ли |буде с|вайд'ба //.*

Після випивання *могори|чу* батьки цілуються, а жених проводжає батьків нареченої додому, а її саму на *му|зики*: *же^и^|н'іх бе|ре н'е^и^|в'есту і о^у^д'і|вайец':а |серед |тижн'а та|ко йак не^и^|д'іл'а ше до с|вад'би // о^у^д'і|вайец':а з н'е^и^|в'естойу і|де / ну ту|ди на ву|гол / на гул'|н'у чи // до к|луба чи на гул'|н'у |було |ран'че // і|де це / і во|ни / во|на |ходит' там / тан˙|ц'уйе з жен'і|хом //.*

Залежно від необхідної підготовки, весілля призначалося упродовж декількох тижнів або навіть місяця після сватання. Воно починалося з випікання *короваю* та *шишок* – булочок, які отримали таку назву через те, що їхня верхня частина подібна до зрізаного верху шишки [9, 10; 6, т. 11, 466]. У будинках молодих їх пекли жінки-родичі та сусідки – *коро|вайниц'і*: *|ран'че бу|ло так / шо с|вад'бу ро|били // захо|д'імос'а в че^и^|верх / пе^и^|ки шиш|ки //*; *шиш|ки пек|ли // і це н'е|в'еста йде / шіс˙т' |д'евоч'ек / |друж^ш^ки / пригла|шон'·і / шиш|ки у ру|ках не|сут' д'іў|чата // і по|зад'і сп˙і|вайут' і|дут' ве|с'іл'нойі // н'е|в'еста попе|ред'і / ко|го встр'і|вайе вс'іх ц˙і|луйе по си|л'і і та|к˙іх і вз|росл'іх і вс'іх‿вс'іх у р'ад // а то|д'і вже |в:ечер'і пригла|шайе на с|ва^й^д'бу // |шишку да|йе |роцтв'ен'ікам //.*

Діалектоносії свідчать, що на випікання *шишок* обов'язково запрошувалися хрещені батьки, тітки та сестри, а починала замішувати тісто тільки щаслива у подружньому житті жінка [9, 10], а в будинку молодого пекли також *|борону* і *п|раник* [9, 10], які дарували батькам нареченої, та *весільний калач*, який дарували батькам жениха. Лексема *|борона* засвідчена і в східнослобожанських говірках [10]. В інших українських південнобессарабських говірках на позначення весільного хліба зафіксовано також номени *лежень* 'великий продовгуватий хліб з різноманітними прикрасами, який лежав перед молодими на весіллі' (напр., у селі Трудове Кілійського р-ну), *дивень* 'дівчачий коровай' (напр., у селі Пшеничне Саратського р-ну).

Перший день весілля – *голо|виц'а* – субота. Назву пов'язують з лексемою голова, що уособлює початок: *бу|ла голо|виц'а нази|валас'а // іс‿су|боти н'е^и^|в'еста хо|дила у|д'іта / пригла|шала у|с'іх із друж^ш^|ками на с|вад'бу до |себе // а же^и^|н'іх со|б˙і о|д':ел'но хо|диў //.* Вранці у цей день наречена готує *п|ридане* – пілки, занавіски, одяг, рушники, більшість з яких вона сама вишивала – яке складає *в ск|рин'у*.

Зауважимо, що в українських говірках ареалу із значеннєвим компонентом 'придане' зафіксовано і збережено варіанти *д͡зестри* (*|д͡зейстри, |дестри, |зестри)*, *|д͡зестра* (*|зестра*), *п|ридане, п|ридан':а* [11, НМ, 174; 3, к. 88, узаг. к. 7]. Уперше номінації *|д͡зестра, |д͡зестри* відбиває «Словник діалектизмів українських говірок Одеської області» А. А. Москаленка [12, с. 30] зі значенням 'посаг, віно, все майно, крім худоби і грошей'. У словнику В. П. Дроздовського [13] знаходимо: *|зестри*, т. мн., 'посаг, віно'. ТС, *|д͡зестри / на д|ругий ден' н'е|в'еста почи|найе приби|рати |хату сво|йіми |зестрами //* (НР). Збереження й активність цієї лексеми у сучасному мовленні представників українських південнобессарабських говірок підтверджує «Словник українських говірок Одещини» О. І. Бондаря [14, с. 68], де розширено кількість пунктів регіону з цим словом, зокрема: подано *|д͡зестри*, *|дестри* (*у нас бу|ла ро|с'ійа / та|да бу|ли |дестри / на|лавники* – м. Татарбунари; *насправ|л'ала |дзестр'ів/ шо у ск|рин'у од|ну не ум'іш|чайіц'а* – м. Татарбунари; с. Кочкувате, Татарбунарський р-н). Уважаємо, що форми на *д͡з* з'явилися внаслідок властивого говіркам регіону більшого, ніж у літературній мові, навантаження фонеми *д͡з*, яка може тут виступати й у позиції *з* (*|д͡зестри, д͡зв'ір*) [4].

Досліджуючи українські говірки ареалу, А. О. Колесников відзначив особливості граматичної поведінки субстантивів цієї семантики. Зокрема, вказавши на їхню лакунарність форм числа, як у бік однинності (*п|ридане, п|ридан':а, |д͡зестра*), так і в бік множинності (*|д͡зестри, |зеч'і, |зестри, |д͡зейстри*), та неоднаковий характер варіативності подібних номінацій серед говірок, напр.: *п|ридане, |д͡зестри* (Благодатне, Скриванівка

Тарутинський р-н, Трапівка Татарбунарський р-н); *пˈридане* (Олександрівка, Малоярославець Другий Тарутинський р-н, Мирнопілля Арцизький р-н, Широке, Семенівка, Випасне, Софіївка Білгород-Дністровський р-н, Каланчак, Матроска Ізмаїльський р-н); *ˈд͡зестри* (Височанське Тарутинський р-н, Нова Царичанка Білгород-Дністровський р-н, Трудове Кілійський р-н, Кам'янське Арцизький р-н); *пˈридане* і *ˈд͡зестра* (Петрівка, Старокозаче, Удобне Білгород-Дністровський р-н); *пˈридане, ˈд͡зестра* і *ˈд͡зестри* (Чистоводне, Володимирівка Білгород-Дністровський р-н); *пˈридане, ˈд͡зестри* і *ˈзеч'і* (Миколаївка Білгород-Дністровський р-н); *пˈридане, ˈд͡зестри* і *ˈзестри* (Стара Царичанка Білгород-Дністровський р-н, Лиман Татарбунарський р-н); *пˈридане* і *ˈзестри* (Вільне Білгород-Дністровський р-н, Приморське Татарбунарський р-н, Єлизаветівка Тарутинський р-н); *пˈридане* і *ˈзестри ʿлахˈм'іт':а'* (Приморське Білгород-Дністровський р-н); *пˈридане* і *ˈд͡зейстри* (Новоукраїнка Тарутинський р-н); *пˈридан':а* і *ˈд͡зейстри* (Петрівка Тарутинський р-н); *пˈридан':а* і *ˈд͡зестри* (Ганнівка Тарутинський р-н) [2, с. 267].

По обіді до нареченої приходять шість *дˈружок,* які будуть надалі супроводжувати її на усіх етапах весілля, зокрема співати пісень. Останнє спостережено не в усіх українських говірках ареалу. Так, діалектоносії села Нерушай Татарбунарського р-ну відзначають відсутність цього компонента на весільному дійстві. Старша дружка сидить поряд з нареченою, вона або посаженна мати – *наˈнашка* –тримає вінець над її головою під час вінчання у церкві. Перед тим, як одягти молоду, мати символічно миє їй волосся, а молодший брат розчісує його.

Після того наречена, яку благословляє мати, разом зі своїми дружками йде селом запрошувати гостей на весілля: *хоˈдили по сеᵘˈлу // н'еᵘˈв'еста хоˈдила / ну л'уˈдей кˈликала н'еᵘˈв'еста // дружᵘˈки сп ˙іˈвали / краˈс'іво / ˈдуже ˈвесело ˈбуло і краˈс'іво ˈбуло // йак ˈран'че ˈбуло //.* Спочатку вона запрошує хрещених батьків та родичів, а потім й усіх інших: *у суˈботу воˈна ˈходит' по сеᵘˈлу кˈличе л'уˈдей знаˈкомих своˈйіх // хто знаˈкомий // кˈличе / д'іˈтей ц'іˈлуйе // ˈд'іти б ˙іˈжат' уˈс'і / заˈмурзан'і йаˈк'і // а воˈна‿ж ц'іˈлуйе йіх уˈс'іх ˈчисто / бо воˈни‿ж ˈхочут' шоб моло͡ˈда поц'ілуˈвала // в‿р'ад сˈтанут' / моло͡ˈда ц'іˈлуйе //.* Якщо хтось з батьків на момент весілля помер, то молода обов'язково ходила на кладовище: *н'еᵘˈв'еста хоˈдила на кˈладовишч'е / круˈгом // йак неˈмайе ˈбат'ка / воˈна хоˈдила на кˈладовишч'е // кˈлониц':а ˈбат'ков'і це //*; *у суˈботу // да / да / ˈперед сˈваᵘˈбойу / ˈперед сˈваᵘˈбойу сч ˙ас ˈход'ат' // в нас іс͡ˈчас йак неˈмайе ˈбат'ка й ˈматер'і // ˈход'ат' укˈлон'ац':а ˈперед гˈробом //.*

Обов'язково молоду благословляють і батьки нареченого: *до жеᵘн'іˈха приˈходила кло͡ˈниц':а // ну / бат'ˈкам //.* Після *запрошення* жінка повертається додому, де її зустрічають з іконою, хлібом і сіллю її батьки, сестри, брати.

Після цього наречена з дружками *ˈвийут' гіл'ˈце*[3] . Наречена сідає на кожух на куті по діагоналі напроти пічки, поряд з нею дружки, на стіл кладуть *гил'ˈце,* прикрашають його квітами, стрічками, цукерками: *цв'іˈточки ˈвйажут' і ч ˙іˈпл'айут' / і ч ˙іˈпл'айут' // із ˈйолки / із ˈразн'іх // йак ˈос'ін'йу росˈтут'/ полинˈки вˈс'ак ˙і // отаˈк ˙і маˈнен'к ˙і пуˈчечки зˈйазуйут' і приˈйазуйут' до ˈтого / до т'іх ˈг ˙ілочок // а зˈверху / із ˈсамого / каˈлину і ˈжита ˈпучочок приˈйазуйут' // то то͡ˈд'і із͡ˈламуйут' жен'іˈхов'і й н'еˈв'ес ˙т'і даˈруйут' // шоб ˈжили і черˈвона каˈлина //.*

Прикрасивши *гіл'ˈце,* усі сідають вечеряти та чекати жениха з *боярами* – хлопцями, родичами і близькими друзями жениха. Їх теж шість, один з них старший, він, або *посаˈжон':ий ˈбат'ко – наˈнашко, наˈнашул* (*ми це‿ж ос'// це‿ˈос' коˈли жеˈнивс'а нанашуˈла ˈбули Йуˈгинин / Йіˈван // із ˈж'інкойу // ˈбули! / ˈбули! / хто хоˈт'іу //*) – тримає вінець над молодим у церкві, а за столом сидить напроти старшої дружки. Жениха супроводжують і молоді дівчата з рідні, *св'іˈтилки*, які виготовляють з барвінку світильники, в які вставляють запалені свічки, та теж співають на весіллі [9, с. 26]. Жених разом зі своїми боярами також ходить по селу і запрошує гостей на весілля. У його

[3] Гільце – велика кругла гілка з вишні, яка символізує багатий рід [9, 23]; обрядове дерево українського весілля, яке прикрашають квітами, ягодами, колосками, стоїть на столі упродовж всього весілля [6, т. 2, 70].

будинку також в'ють гільце, після чого, залишивши його вдома, разом з боярами та світилками, свашками під музику він йде *викупляти гільце* нареченої: *посл'е ˈвечер'і вже вс'о // молоˈдий с‿своˈйіми молоˈдими хˈлопц'ами / з боʸˈйарами / з ˈбубном / з арˈмошкойу / іˈдут' із ˈдому до н'еˈв'ести // і вс'і чуˈж'і / тан˙ˈц'уйут' хˈлопц˙і д'іўˈчата вдвоˈр'і // гуˈл'айут' / а у д'іўˈчат буˈкети приˈчепл'ен'і / і плаˈточки ноʸсоˈв'і або ˈл'енти // а тоˈд'і жен'іˈха хˈлопц'і должˈн'і ˈвикупит' // пйат'‿ш'іс˙т' хˈлопц˙іў і ш'іс˙т' д'іўˈчат // і оˈце у таˈр'ілочк'і ˈсовайут' та ˈсовайут' гˈрош'і ˈхлопц˙і д'іўˈчатам / о // а д'іўˈчата не хоˈт'ат' брат' / д'іўˈчата тˈребуйут' баˈгац'ко ˈгрошей // а хˈлопц˙і шутˈкуйут' / або йаˈк˙іс' неˈгодн'і гˈрош'і покˈладут' / а то коп'іˈйок ˈкинут' у таˈр'ілку // а д'іўˈчата н'е: // поˈкуда воˈни скаˈзали там ˈдес'ат' / пйатˈнац'ат' / аж поˈкуда не ˈкине так йак скаˈзала ˈдружᵘка // тоˈд'і вже воˈна оч:іˈпл'айе св˙ій буˈкет і йоˈму чіˈпл'айе //* .

Букет нареченої женихові продає її менша сестра або племінниця. Після цього усі вечеряють, веселяться, танцюють у дворі, а тоді йдуть додому: *і тоˈд'і росˈход'ац':а / молоˈд'і // д'іўˈчата йдут' іс коваˈл'ерами іс ˈцими боʸˈйарами доˈдому // хто доˈдому / хто куˈда // а молоˈда / іс жеᵘн'іˈхом остаˈйец':а //*. На цьому передвесільний етап завершується.

Саме весілля відбувається у неділю. Вранці до нареченої приходять дружки, жінка, яка допомагає вбратися, і молодий. Після цього молоді зі своїми старостами, дружками, боярами, світилками йдуть до церкви на вінчання. Потім усі обідають у жениха: *а тоˈд'і вже ˈрано йдут' у ˈцеркву // в'інˈчайуц':а і йде вже сˈвайд'ба до молоˈдого / оʸˈб˙ідат' туˈда // муˈзики гˈрайут' / перевˈйазуйут' // е / сˈтаршу дˈружᵘку / сˈтаршого боʸˈйарина // і так вˈйажут' і ˈтоже йдут' // іˈдут' воˈни в молоˈдого пооʸˈб˙ідали там йак //.*

Дорогою діти переливають їм з чашок дорогу на щастя, за що жених дарує їм гроші та солодощі. Біля будинку молодої дружини відбувається перекидання правою ногою відра з водою обома молодими: *доˈроги перелиˈвайут' ˈд'іти іс кружеᵘчˈками / а н'і то / в˙ідˈро // покˈладут' / а воˈни ˈоба молоˈд'і ноˈгами переˈкинули ˈводу / а тоˈд'і ноˈгами і наˈзад в˙ідˈро // чи госˈтин'ца чи руб йаˈкий киˈдайут' у в˙ідˈро //.*

Погостювавши в молодого, весільна процесія рушає до молодої у такому порядку: молоді, старший боярин з *гил'ˈцем* молодого, дружки та бояри. Мати жениха посипає молодих грошима, зерном, цукерками і горіхами. Дорогою знову відбувається *переливання водою*, а коло будинку перекидання відра з водою. У молодої мати кличе її з подружками до хати, натомість жених з боярами залишається у дворі. Через деякий час заходять старости молодого і починають бесідувати зі старостами молодої. Коли старости домовились, їх кличуть до столу. Попередньо старша дружка під столом поливає їм руки водою, а молода подає рушники. Витерши руки, вони перев'язують один одного через плече, дякують молодій та вертаються до молодого: *молоˈда / іˈде попеᵘˈред'і // доˈдому вже з дружᵘˈками // беˈре друˈжок іˈде попеᵘˈред'і / ˈбуде там с'іˈдат' за с˙т'іл / дожиˈдат' // а молоˈдий вже сам іˈде / без ˈнейі // неˈсут' те гиᵉл'ˈце // йдут' за ним св˙ітелˈки / сваш˙ки / старосˈти // поперевˈйазуван'і // іˈдут' за ˈнейу / за ним // приˈход'ат' до / туˈди до молоˈдойі // молоˈда вже в ˈхат'і сиˈдит' / жде з дружᵘˈками // молоˈдого вже веˈдут' у ˈхату // а воˈни стоˈйат' ˈколо поˈрога шоб // йіˈйі веˈдут' в ˈхату / пˈрос'ац':а шоб і йіх повйаˈзали // а ц'і сп˙іˈвайут' // а у коˈмор'і ˈшолок / та там рушниˈк˙іў ˈсорок // вйаˈж'іт' / ц'і сп˙іˈвайут' сваш˙ки‿вже // тоˈд'і йдут' у ˈхату / пеˈред заклиˈкайут' ... повˈйажут' іˈше раз старосˈт'іў / сваˈшок там // в ˈхат'і вже с'іˈдайут' за с˙т'іл / вгоˈшᶜ':айут' йіх // а тоˈд'і вже виˈход'ат' надˈв˙ір / гуˈл'айут' уˈс'і вже // вс'і уˈмест'е вже // дружᵘˈки і боʸˈйари гуˈл'айут' // до пйаˈти чаˈсоў //.*

Після цього відбувається вручення подарунків батькам молодої. Батькові дарують *ˈборону* та шапку або сорочку, а матері *пˈраник* і обов'язково чоботи, під час цього їх пригощають вином або горілкою. Вважають, що *бороˈна* і *пˈраник* символізують знаряддя праці [9, с. 43].

Отримавши подарунки, батьки запрошують гостей в хату, усі обідають, а після танцюють і гуляють до п'ятої ранку, після чого відбувається *покривання молодих* –

посвячення їх у сімейне життя. Дві свашки (одна – молодого, а інша – молодої) беруть хустку, розстилають її та покривають молодих таким чином, щоб закрити їх обличчя від гостей. Після свашки тричі цілуються, а потім накидають хустку на плечі молодої: *а то|д'і вже в пйат' ча|соў за|ход'ат' у |хату // у|же і друж^{ш}|ки / ц'і / чи моло|дий / бо^{у}|йари // за|ход'ат' у |хату моло|ду бе|рут' покри|вайут' // ви|лаз'ат' дв˙і |ж'інки і плат|ками ма|хайут' / покри|вайут' йі|йі // то|д'і пла|ток наки|дайут' на |шийу на |нейі // а во|на си|дит' н'е|в'еста вже вс'а // в‿в˙і|нок / у в|с'ому вже си|дит' //.*

Після цієї процедури старший боярин ділить *весільний коровай*, на стіл кладуть *гіл'|це* молодого, з нього зривають квіти та починають дарувати подарунки: *а то|д'і вже |кончиц':а о|це все // да|руйут' л'у|д'ам / по|дарки це // там |тому руш|ник / |тому пла|ток / |тому ру|башку // ну‿|шо та|ко / та|ко о|бичай буў // да|йут' / уго|ш':айут' йіх //* .

У говірці спостережено й процедуру *д|друж^{ш}чини* – прощання молодіжної громади зі своєю подругою. Під час цієї обрядодії старша дружка пригощає старшого боярина гостинцями, він за це дає їй гроші, а вона у відповідь перев'язує хусткою йому праву руку вище ліктя, п'є з ним *могорич* і пригощає всіх присутніх. Завершувались *д|друж^{ш}чини* сумною прощальною піснею [9, с. 43], потім відбувався *викуп подушок* у сестри, племінниці або хрещениці нареченої: *ну то|д'і |ран'ше шо // |т'іки сун|дук буў / подуш|ки // а подуш|ки ше‿й так не да|вали // ста|йут'/ н'е|в'естина сест|ричка ма|нен'ка |коло поду|шок сп˙і|вайе // а йа |л'ітом ни гу|л'ала |п˙ірйачко соб˙і|рала іс / е / |качки іс |гуски се^{и}ст|р'і в по^{у}|душки // і с та|р'ілкойу сто|йіт' / |кидайте г|рош'і то|д'і о|д:ам по|душку вам // мм / і од'і|йало // о / і то‿ж |тоже ц'і‿ж у|же бо^{у}|йари / пригла|шон':і ки|дайут' там коп˙ій|ки чи шо // н'е! / н'е! / о|то |викуп за подуш|ки се^{и}ст|рички // с|к˙іл'ки ска|зала / с˙|т'іл'ки долж|н'і |йій і дат' //.*

Після викупу бояри з криками та свистом забирають придане молодої, складають його на повозку й везуть наречену з приданим до жениха: *то|д'і вже н'е|в'есту заб˙і|райут' // ви|нос'ат' н'е|в'ес˙т'і йак |ран'че бу|ла ск|рин'а // бил гар|д˙іроп / а тут ск|рин'а // ви|нос'ат' ту ск|рин'у / по|душки / скла|дайут' на п˙ід|воду // про|вод'ат' моло|ду вже з^{с}‿|хати // вже моло|ду заб˙і|райут' / н'е|в'есту // і во|на круж^{ш}|ка об|в'іў йі|йі с|тароста / г|лавний об|в'іў // поса|диў йі|йі на п˙ід|воду вже // вже ве|зут' до жени|ха / о|це та|койі / |робл'ат' //.*

У будинку молодого розпалюють вогнище, яке символізує очищення, збираються «*шма|лит' моло|ду*» [9, с. 58]. Молоду жінку роздягають у кімнаті, де спатимуть молоді, свашка дає їй червоні нитки для того, щоб вона прикрасила шишку. Червоний колір вказує на чистоту дівчини. А тим часом всі гості гуляють досхочу.

У понеділок, в обід, у будинках батьків подружжя знову збираються гості. Батьки пригощають їх *гарячим вином* – кип'яченим вином з додаванням води, перцю і цукру [9, с. 61], смачною їжею, а гості дарують молодим подарунки: *а в поне|д'ілок у|же не|сут' по|дарки // мм / жен'і|ху й н'е/в'ест'і |дар'ат' // хто шо |майе // |ран'ше‿ж |було // в‿в'ів|торок у|же // той пуд о|зими дару|ваў / той йаг|ничку дару|ваў / той |гусочку дару|ваў // той / мм / да|руйу то|б˙і ко|рову шо гре^{и}|бе со|лому //.* У цей день молодих також перев'язували матерією: *на |трет'ій ден' це вже са|мо со|бойу / ма|тер'ійку при|носили // заки|дайут' на же^{и}н'і|ха / на о|це йак ми вдвох сиди|мо о|дин край ма|тер'ійі с'у|ди / а о|дин край на же^{и}н'і|ха / о // і це вс'і‿в|с'і ки|дайут' пере^{и}|вйаску / ки|дайут' на же^{и}н'і|ха / н'е^{и}|в'есту // з|йажут' тут та|ко йіх до |места // ну оп|ш'ето йа |знайу / то|д'і / ну та|к˙і бу|ли йа|к˙іс' ста|р'і тра|д'іц˙ійі.*

Післявесільний етап – четвертий день, вівторок, має назву *|кури, день курей* і проходить таким чином. У будинках молодих переодягаються дві кумедні пари: чоловіки у жіночий одяг, а жінки – в чоловічий. Переодягнених людей називають *циганами*, що пов'язано з їх подальшою функцією, адже з мішком вони ходять по домах весільних гостей і крадуть в них курей, з яких ввечері готують смачний борщ: *борш^{ч}' ва|рили // борш^{ч}' ва|рили напос|л'етку // |кури соб˙і|рали по‿се|л'і // е / хто гу|л'аў на |сва^{й}б˙і // о /*

о^{у}д'і|вайуц':а / мм // по‿ци|ган˙с'кі / о / |йізд'ат' соб˙і|райут' |кури // |вар'ат' борш^{ч} у |вечер'і / це вже на к˙ін|ц˙і / с|ва^{й}би //.

Цікаво, що цигани непомітно крали в господарів і якісь речі, зазвичай старе взуття, одяг або речі домашнього вжитку (сокиру, лопату та ін.). Увечері, після застілля, ці подарунки весело роздавали присутнім гостям: *та соб˙і|рали // в |кого там об^{п}ч˙і|ш^{ч}':алку / в |кого там ло|пату // а то|д'і ко|ли во|ни |йіли |кури / то йім ви|носили йак по|дарки // а во|ни / о|це‿ж |наше! / |наше! // і ви|нос'ат' |тому ло|пату / |тому в'ід|ро / |в'іник // а во|на / ой! / йа о|це |ход'у шу|кайу // |ход'у шу|кайу вже т|рет'ій ден' не |можу сво|го в'ід|ра най|ти // там кро|ват' ста|ру дес' найш|ли / та це / заб|рали / да / да //.*

У випадку, коли йшла заміж остання донька або одружували останнього сина, молоді мили ноги батькам: *а йак у|же |самий пос|л'едн'ій у бат'|к˙іў чи |дочка чи син // о / |мийут' |ноги же^{и}|н'іх і н'е|в'еста / мм / |бат'ков'і й |мате^{и}р'і // са|довл'ат' йіх і |мийут' йім |ноги // а |бат'ко й |мати там у|же на / вс'іх долж|н'і там чи по поло|тенц'о^{у}в'і ма|нен'кому чи / по пла|точку вс'ім гос˙|т'ам // да! / да! // наки|дайут' на пле|че // к˙і|нец' це вже // вс'іх / поод:а|ваў / поже|ниў //.*

Пізно ввечері, побажавши молодим та їх батькам здоров'я та щастя, гості розходились по домівках. Це був кінець весільного обряду.

Отже, як бачимо, весільна терміносистема говірки с. Шевченкове Кілійського району Одеської обл. має багато інтегральних елементів з іншими південнобессарабськими українськими говірками (*скриня, бояри, дружки, головиця, виття гільця, шишка, коровайниці*), разом з тим, зафіксовано й диференційні номінації (*ходіння за рушниками, борона, праник, дружчина, шмаління молодої*), що дозволяють конкретизувати генетичні складники цієї говірки або є результатом міжмовних та міждіалектних контактів (*нанашка, нанашул, дзестри*).

1. Колесников А. О. Морфологія українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю: автореф. дис. на здобуття. наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / А. О. Колесников. – К., 2015. – 38 с.
2. Колесников А. О. Морфологія українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка : [монографія]; відп. ред. П. Ю. Гриценко. – Ізмаїл : «СМИЛ», 2015. – 676 с.
3. Колесников А. О. Атлас українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю / А. О. Колесников. – Ізмаїл : ІРБІС, 2016. – 168 с.
4. Мукан А. М. Українські наддунайські говірки. Фонетико-граматичні особливості : дис. ... кандидата філол. наук : 661 / Мукан Агафія Михайлівна. – Глухів, 1960. – 291 с.
5. Делюсто М. Українська наддунайська говірка: збірник діалектних текстів: [навч. посібник] / М. Делюсто. – Ізмаїл: СМИЛ, 2016. – 196 с.
6. Словник української мови / Білодід І. К. та ін. : [в 11 томах]. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
7. Буджак: историко-этнографические очерки народов юго-западных районов Одесщины. / Ред. А. И. Кисе, А. А. Пригарин, В. Н. Станко. – Одесса : PostScriptUm – СМИЛ, 2014. – 744 с.
8. Етимологічний словник української мови: в 7 т. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 1982. –634 с.
9. Смаль К. Просили батько, просили мати / К. Смаль, В. Шаргородська. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 144 с.
10. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнослобожанських говірок (Луганська область). – Луганськ : Знання, 2003. – 172 с.
11. Атлас української мови : в 3 т. – Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. / ред. тому А. М. Залеський, І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 2001. – 266 с.

12. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. До IV Міжнародного з'їзду славістів / А. А. Москаленко. – Одеса : Вид-во Одеського пед. ун-ту, 1958. – 78 с.

13. Дроздовський В. П. Українські говірки Бессарабського Примор'я (на матеріалі обстеження Саратського, Татарбунарського та Білгород-Дністровського районів Одеської області): дис. ... кандидата філол. наук : 661 / Дроздовський Володимир Петрович. – Одеса, 1962. – Ч. ІІ. Додатки – 244 с.

14. Словник українських говорів Одещини / гол. редактор О. І. Бондар. – Одеса, 2011. – 223 с.

Delyusto M. Wedding lexicon of the Ukrainian South-Bessarabia dialect

The Ukrainian resettlement Southern Bessarabia dialects represent considerable interest for linguistics, because of their functioning in multilingual and multidialectal area more than two hundred years. They also are an important source of observation of dialectal dynamics, language interference, principles of saving archaic and appearing of innovation phenomena. The article deals with the description of wedding ceremony in the Ukrainian dialects spoken in the villages of Southern Bessarabia. The author of this article illustrates a wedding lexicon of one of the Ukrainian dialects of this region on the basis of information of dialectal texts and of questionnaire for «Atlas of the Ukrainian dialects spread between the Danube and the Dniester rivers» with the aim to define more exactly the origin and the place in whole classification of investigating dialect.

The author describes this rite through the prism of dialectal texts gathered from different bearers of this steppe dialect. These texts have an essential advantage over other tools of preservation and ordering of linguistic evidence. It is considered that analysis of dialectal texts opens vistas for a more penetrating and diversified investigation of Southern Bessarabia dialect continuum. The main attention in the article is paid to the description of some components of the wedding ceremony, ritual acts, actions and wedding treats. The diagnostic patterns of wedding ceremony reflecting the cultural identity of dialectal continuum of this Ukrainian region are highlighted. Further investigation of rites and ritual acts nomination of Ukrainian dialects spread in the Southern Bessarabia will give the material for description of areal variation of regional lexis through the prism of traditional culture. Gathered patterns will become the basis of maps for «Multi-lingual atlas of dialects spread between the Danube and the Dniester rivers» which is the main result of scientific project of Izmail State University of Humanities «The description and mapping of the space between the Danube and the Dniester rivers – a new European model of conflict-free interaction of different system languages and dialects».

Key words: *the Ukrainian dialect, wedding ceremony, nomination, dialectal texts, Southern Bessarabia.*